

НОВИ ЗАКОН О ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

На дан 1. јула 1977. ступио је на снагу нови Закон о парничном поступку. Првобитно, његова садржина није била замишљена као ново законодавно дело. Редактори су имали за задатак да закон од 1956. ускладе са новим уставним уређењем и да у њега унесу неке измене и допуне које су оцењене као целисходне и хитне. У току рада на изради новог текста показало се да су те измене и допуне бројније него што се у почетку мислило. Осим тога, по завршетку овог посла констатовано је да се нови текст разликује од старог у многим одредбама у којима је спроведено само термилошко усаглашавање. Вероватно је да су то били разлози због којих се стало на становиште да је исправније, уместо прочишћеног текста закона из 1956, донети нов закон.

1. — Највише промена унесено је у систем правних лекова. Пре свега уведена је строга двостепеност. Стварни значај ове реформе мањи је него што може на први поглед да изгледа. Јер ревизија је после новеле од 1965. била веома ограничена, те је број спорова у којима је странка имала могућности да се обрати суду трећег степена био и до сада релативно мали. Но, отклањајући трећи степен, редактори су водили рачуна да окружни судови, са извесним одступањима, одлучују у другој инстанци. Отуда су се увођењем стриктне двостепености наметнула, као особито актуелна питања која су постављена и пре тога : прво, да ли два степена суђења пружају пуну гаранцију за заштиту права грађана и правних лица, и друго, које средство треба да служи уједначавању праксе? Дискусија о овим питањима довела је до закључака да треба увести један ванредни правни лек странке, пошто захтев за заштиту законитости није инструмент којим би се поменути циљеви могли остварити. Тако је дошло до тога да се у нови закон унесу одредбе о ревизији, као средству којим странка добија правноснажну одлуку другостепеног суда због повреде материјалноправног и процесноправног закона. По овим особинама ревизија у многоме подсећа на *pourvoi en cassation* у француском праву. Закон у чл 382. прво поставља принцип да против другостепене пресуде странке могу изјавити ревизију у року од 30 дана од достављања пресуде. Од овог принципа прописана су у следећа два става ограничења. Оба става тичу се имовинскоправних спорова. У ст. 2. реч је о онима у којима се тужбени захтев односи на потраживања у новцу, на предају ствари или на извршење неке друге чинидбе. Ревизији у таквом спору има места *ако*

вредност предмета спора у побијеном делу правноснажне пресуде не прелази 5.000 динара. Одредба ст. 3. односи се на све друге имовинскоправне спорове. Овде је ревизија дозвољена *ако вредност предмета спора, коју је тужилац у тужби навео*, не прелази 5.000 динара. У последњем ставу набројани су спорови за које наведена ограничења не важе. То су спорови о издржавању, из радних односа, из ауторског права, спорови који се односе на заштиту и употребу проналаска и техничких унапређења, узорака, модела и жигова и права на употребу фирме или назива, спорови из нелојалне утакмице и спорови, укључујући и оне по захтеву за накнаду штете, који настану повредом принципа равноправности на јединственом југословенском тржишту.

Из приказаних одредаба види се да је могућност побијања другостепене пресуде отворена у новом закону шире него у старом, по коме је ревизији било места само ако се чињенично стање другостепене пресуде разликовало од чињеничног стања првостепене. Можда ће се приметити да овакво уређење није у складу са тенденцијом правосудне политике која је изражена укидањем ревизије као редовног правног лека. Наиме, та ревизија је злоупотребљавана, и укинута је зато да би се поступак убрзао. Неће ли ревизија по новом закону омогућити одуговлачење поступка у већој мери него до сада? На ово се одговара да ревизија, као ванредно правно средство, нема суспензивно дејство (чл. 384). Парница је другостепеном одлуком окончана и тужилац у чију је корист пресуђено може захтевати принудно извршење. Одговор је начелно тачан. Међутим, не треба изгубити из вида да по правилима предатног права постоји могућност одлагања извршења из разлога предвиђених законом. Нема сумње да ће иста могућност бити предвиђена будућим Законом о извршном поступку. Предлог тог закона садржи одредбе по којима ће суд одложити извршење на предлог дужника (извршеника), ако је овај употребио ванредно правно средство које може довести до обуставе извршног поступка, а ако учини вероватним да би спровођењем извршења претрпео штету (чл. 63). Без обзира како ова друга претпоставка буде формулисана у будућем закону, извесно је да она представља један елемент који ће бити предмет судске оцене. Према томе, на питање у коликој ће се мери улагањем ревизије спречавати остварење права утврђеног пресудом, зависи у многоме од тога какав ће став пракса заузети према предлогу за одлагање извршења, који ће често бити поднесен уз ревизију.

Посебан осврт заслужују наведене одредбе о ограничењу ревизије. Може се дискутовати о томе да ли текст ст. 2. и 3. изражава праву мисао. Питање се поставља поводом разлике између та два става у погледу вредности предмета спора, која је меродавна за допуштеност ревизије. Као што је речено, по ст. 2. одлучујућа је вредност предмета спора у оном делу који је ревизијом захваћен. По ст. 3. узима се вредност означена у тужби. Није ли смисао ове разлике у томе да се у ст. 2. има у виду парница у којој је, с обзиром на природу предмета спора, могућно делимично побијање пресуде, док се ст. 3. односи на парницу у којој је могућно само побијање у целини? У овом другом случају вредност предмета спора онако како је у тужби означена остаје иста и у поступку поводом ревизије. Ако би се ово тумачење прихватило, онда би се и ст. 3. могао од-

носити на спор по тужби за осуду на чинидбу, али само на ону која је недељива. Законски текст упућује на закључак да се у ст. 2. ради о тужби за осуду на чинидбу, а у ст. 3. о тужби за утврђивање и о преображајној тужби. Пада у очи да спор по тужби за иселење из стана није стављен међу изузетке за које не важи ограничење, иако би му то место по његовом значају припадало. Пошто је тај спор имовински и односи се на чинидбу, за допуштеност ревизије меродавна је вредност у делу у коме је пресуда нападнута (ст. 2). О споровима који се тичу брачног и родитељског статуса, као и о другим неимовинским споровима, ништа посебно није речено, што значи да за њих важи опште правило о допуштености ревизије.

Ревизија по новом закону може бити поднесена из разлога из којима је могла бити заснована и ревизија по закону из 1956. (Искључене су ипак неке асполутно битне повреде од малог практичног значаја.) Међутим, релативно битна повреда одредаба парничног поступка може бити разлог ревизије само ако је учињена у поступку пред другостепеним судом (чл. 385. ст. 1. тач. 2). Ово је значајно у случају у коме се непотпуно чињенично стање јавља као последица повреде дужности суда да својим питањима доприноси расветљавању чињеничног стања (чл. 298). Одредба о могућности заснивања ревизије на таквом недостатку доћи ће релативно ретко до примене већ зато што не треба очекивати да ће другостепени суд убудуће заказивати расправу чешће него до сада. (Управо обратно, из разлога на које ће бити указано у даљем излагању, одредба о одржавању расправе по жалби долази у обзир за примену ређе него по старом закону.) За разлику од ревизије као редовног правног лека, ревизија као ванредни правни лек не може довести до укидања пресуде због сумње у правилност утврђеног чињеничног стања. Изузетак од овог правила прописан је само за спорове који су настали због повреде принципа равноправности на јединственом југословенском тржишту. Предвиђен је још један случај у коме недостаци чињеничног стања повлаче укидање другостепене пресуде. То је случај у коме се ти недостаци појављују као последица погрешне примене материјалног права (чл. 395).

О ревизији не може бити одлучено док не истекне рок за подизање захтева за заштиту законитости. Ако су изјављена оба правна лека, суд о оба одлучује једном одлуком (чл. 406).

Ревизија је допуштена и против другостепеног решења којим је поступак правноснажно завршен, и то у спору у коме би била допуштена ревизија против пресуде. Међутим, против решења којим другостепени суд одбацује жалбу ревизија је допуштена без обзира на вредност предмета спора. Такође, овај правни лек може се увек изјавити против другостепеног решења којим се потврђује првостепено решење о одбацивању ревизије (чл. 4). Супротно томе, ревизија против другостепеног решења којим се потврђује првостепено решење о одбацивању жалбе допуштено је само под условима под којима би се у тој парници могла поднети ревизија против пресуде. Питање да ли је ово разликовање оправдано, заслужује дискусију. Јер другостепено решење којим се потврђује одбацивање жалбе није за странку ништа мање значајно од другостепеног решења којим се потврђује одбацивање ревизије. Пада у очи и да се другостепено реше-

ње којим се укида пресуда и одбацује тужба може ревизијом настати само ако би у истој парници била допуштена ревизија против пресуде. Исто важи и за другостепено решење којим се потврђује решење о одбацивању тужбе. И овде се може поставити питање да ли та решења имају мањи значај од оних која се увек могу напасти ревизијом. Мислим да је питање могућности ревизије против решења којим се поступак окончава због недопуштености тражења правне заштите требало регулисати подједнако за тужбу, жалбу и ревизију.

Од одредаба о захтеву за заштиту законитости ваља на првом месту указати на оне којима је изведено разграничење надлежности за употребу овог правног лека. Доследно правнополитичком принципу да се правосуђе завршава у републици,^{*)} за подизање овог захтева редовно је надлежан јавни тужилац одређен републичким законом. Он подиже захтев како због повреде републичког, тако и због повреде савременог закона. Његов захтев није допуштен против одлуке која је донесена по истом таквом захтеву или по ревизији (чл. 401). Надлежност савезног јавног тужиоца има изузетан карактер. Овај орган може напасти одлуку донесену поводом захтева републичког јавног тужиоца или одлуку која тим захтевом није нападнута у законском року, или одлуку за коју је републички јавни тужилац изјавио пре истека рока да је неће напасти (чл. 409. и 412). (Тако разумемо текст чл. 409. ст. 2, који није срећно редигован.) Захтев савезног јавног тужиоца може бити заснован на погрешној примени савезног материјалног закона, на повреди међународног уговора, као и на битним повредама одредаба парничног поступка због којих захтев може бити изјављен од стране републичког органа (чл. 409. и 410). Ипак, захтеву нема места због битне повреде одредаба парничног поступка у предметима у којима се одлука заснива искључиво на примени републичког материјалног закона (чл. 410, ст. 2). (Ова мисао није тачно изражена. Није битно да ли се одлука заснива на примени републичког закона, него је битно да *треба да буде заснована* на примени тог закона. Јер ако је примењен републички закон а требало је да буде примењен савезни, захтев савезног јавног тужиоца је дозвољен.)

Устав СФРЈ прописао је за спорове који настану због повреде принципа равноправности на јединственом југословенском тржишту надлежност Савезног суда због крупног друштвено-политичког значаја тих спорова. При томе је остављено да се савезним законом регулише да ли ће Савезни суд одлучивати поводом редовног или ванредног правног средства (чл. 369). У новом ЗПП-у прдвиђен је за поменуте спорове, кад имају имовинскоправну природу, нови ванредни правни лек — захтев за ванредно преиспитивање правноснажне одлуке пред Савезним судом. Овај захтев странка може изјавити против одлуке којом се ревизија или захтев за заштиту законитости одбија, или се усваја и побијана одлука преиначује. Захтев за ванредно преиспитивање се не може поднети против одлуке Савезног суда која је донесена поводом истог таквог захтева или поводом захтева за заштиту законитости. Странка може захтев за ванредно прис-

^{*)} Оно шта је у овом приказу речено за републичке законе и републичке органе односи се и на покрајинске законе и покрајинске органе.

питивање засновати на оним разлозима због којих може изјавити ревизију. На поступак по овом захтеву сходно се примењују одредбе о ревизији (чл. 420). Реч је у ствари о једном правном леку који у суштини није ништа друго него ревизија, али надлежност за одлучивање о њему говори за то да се он сматра за посебан правни лек, па је та тежња дошла до изражаја и у његовом називу.

Приказаним правилима је, по нашем мишљењу, исправно решен проблем разграничења надлежности између републичких судова и Савезног суда у области парничног правосуђа. У дискусији, која је о томе вођена у току рада на усаглашавању савезних закона са Уставом, с једне стране с правом је истакнуто да је правосуђе ствар република. Али, исто тако је правилно указано на то да се из Устава не може извести закључак да је федерација лишена сваког права на контролу примене савезних прописа у судским поступцима. Ако, дакле, Савезни суд не може у односу према републичком бити суд вишег степена, тиме није речено да он не може уопште одлучивати о тачности одлуке републичког врховног суда. Захтевом за заштиту законитости савезног јавног тужиоца и захтевом странке за испитивање правноснажне одлуке обезбеђује се неопходна улога Савезног суда у парничном поступку.

Редактори законског текста водили су рачуна о томе да против исте одлуке могу бити употребљена два правна лека, при чему одлука којом се један усваја може да учини непотребним испитивање основаности другог. Одредбе чл. 429—432. садрже низ решења за такве ситуације, чиме се суду знатно олакшава рад. Уопште, ваља приметити да је замршена материја ванредних правних лекова захтевала детаљну обраду. И поред позивања на одредбе које се сходно примењују, ванредни правни лекови обрађени су у 50 чланова, док одредбе о жалби против пресуде и о жалби против решења обухватају 33 члана.

Када је реч о правним лековима, треба приметити да је у новим закон унесен термин „непотпуна жалба”, под којим треба разматрати жалбу која није потписана и ону из чије се садржине не може утврдити која се пресуда побија. Као и до сада, непотпуну жалбу суд одбацује, ако његов покушај да поменути недостаци буду отклоњени остане без успеха. Нови на је унесена у одредбу која говори о другим недостацима. Супротно старом закону, нови закон не прописује покушај да се жалба у таквом случају допуни. Уместо тога, првостепени суд доставља другостепеном такву жалбу као и кад је уредна (чл. 351). У новом Закону је чл. 354, ст. 2. допуњен неким случајевима апсолутно битних повреда одредаба парничног поступка, који услед пропуста приликом редакције нису били изричито обухваћени чланом 343. старог Закона. Ту спадају доношење пресуде на основу недовољног располагања странака, неуредно заступање од стране пуномоћника, ускраћивање странци права на употребу свог језика и писма и права да развој поступка прати на свом језику (а она се због тога жали), доношење одлуке о захтеву од кога се тужилац одрекао. (Шта ако чињенично стање пресуде у парници за накнаду штете противуречи чињеницама које су утврђене правноснажном кривичном пресудом којом се оптужени оглашава кривим? Изгледа да су редактори сматрали да се у таквом случају ради о релативно битној повреди парничног поступка — чл. 354,

ст. 1.) По новом закону суд пази по службеној дужности не само на апсолутно битне повреде парничног поступка, као и по старом закону, него и на погрешну примену материјалног права (чл. 365). Ако се има у виду да је у новом Закону задржана одредба по којој суд може због сумње у правилност утврђења чињеничног стања укинути пресуду и кад странка тај разлог није жалбом истакла (чл. 270. ст. 2), онда излази да принцип по коме суд испитује пресуду у границама разлога изнесених у жалби важи само за релативно битне процесне повреде. Одредбом о дужности суда да увек пази на примену материјалног права Закон је усвојио становиште праксе која је овде била *contra legem*. По новом Закону, другостепеној расправи има места само ако треба поново извести доказе који су већ изведени пред првостепеним судом (чл. 362, ст. 2). Редактори новог Закона су оправдано сматрали да је прво извођење доказа пред другостепеним судом противно принципу двостепене чињеничне оцене.

2. — Другу групу промена од већег правнополитичког значаја чине оне промене које треба посматрати у процесу подруштвљења правосуђа у складу са југословенским самоправним развојем. Најзначајнија је она којом се за спорове мале вредности између грађана уводи обавезни покушај поравнања пред мировним већем. У том циљу, суд уступа тужбу мировном већу, пошто набе да нема разлога за одбацивање тужбе или за уступање предмета другом надлежном суду. Он ће тако да поступи само ако обе странке имају пребивалиште, односно боравиште, на подручју исте општине или ако су запослене у истој организацији удруженог рада или другој самоуправној организацији или заједници у којој постоји мировно веће. Суд ће одбацити тужбу ако у року од два месеца од достављања тужбе прими од мировног већа извештај да су се странке поравнале или да је тужилац повукао тужбу. (Зашто је потребно да се тужба одбаци, ако је повучена или ако су се странке поравнале?) У случају у коме мировно веће извести да се странке нису одазвале позиву за поравнање или да покушај поравнања није успео, суд заказује рочиште за главну расправу. Он то рочиште заказује и ако мировно веће не достави извештај о покушају поравнања (чл. 468). Закон не каже коме ће мировном већу суд доставити правну ствар ако странке имају пребивалиште на подручјима разних месних заједница. Треба узети да ће одговор на то питање пружити републички закон. Цитиране одредбе ће се примењивати од дана одређеног републичким законом (чл. 511). Оне ће несумњиво дати нов полет раду мировних већа, нарочито у урбаним срединама, у којима ова врста самоуправних судова још није афирмисана у друштвеној пракси. Није сувишно учинити ипак једну напомену. Наиме, у Закону, истина, није речено да је поступак у споровима мале вредности хитан, али одредбе чл. 462. и 463, као и одредбе чл. 465—467, убедљиво показују да тај поступак треба да се одвија брже него општи. С друге стране, одредбе о обавезном достављању правне ствари мировном већу ради покушаја поравнања примећују се и у спору у коме је тужилац већ у време покретања парнице одлучио да се не подвргне посредовању. У таквом случају изгубљено је време од уступања тужбе до дана одређеног за покушај поравнања. Осим тога, труд око уступања тужбе, заказивања састанка пред мировним већем и достављања позива показује се као непотребан. Губитак у времену може да се

скрати тиме што ће тужилац, кад добије позив, обавестити мировно веће да не пристаје на његову интервенцију, али он то не мора учинити. Закон, међутим, не омогућује тужиоцу да својом изјавом у самом тужбеном поднеску отклони посредовање мировног већа.

Самоуправни развој у области правосуђа огледа се и у одредбама новог Закона који говори о улози друштвеног правобраниоца самоуправљања у парници. Та улога је двојака. Друштвени правобранилац може, прво, учествовати у парници као странка (чл. 78). Друго, он може учествовати у парници која тече међу другим лицима (чл. 204). Закон о парничном поступку не садржи претпоставке под којима поменути орган може узети на себе једну или другу улогу, нити су те претпоставке садржане у Закону о друштвеном правобраниоцу самоуправљања. Изгледа да треба, као довољну, узети формулу да његовој активности у парничном поступку има места кад то налажу интереси друштвене својине и самоуправљања. Питање је од значаја нарочито кад се ради о учешћу друштвеног правобраниоца у парници која тече међу другима. Ово зато што се доношењем нових одредаба о тој његовој улози не дира у досадашње одредбе о учешћу јавног тужиоца у парници. Није, дакле, неумесно поставити питање о разграничењу компетенција ова два органа у погледу њихове интервенције у парници.

Процес подруштвљења правосуђа огледа се и у томе што је могућност закључења уговора о сталном избраном суду новим Законом знатно проширена. Такав уговор могу закључити и друштвене организације, удружења грађана и појединци који су имаоци радње. Сви ови субјекти могу уговорити надлежност избраног суда за спор који је у вршењу привредне делатности настао у њиховим међусобним односима или у односима са организацијом удруженог рада, или другом самоуправном организацијом или заједницом (чл. 469).

3. — У спровођењу уставних одредаба о надлежности Савезног суда (чл. 369), Законом је прописан поступак пред тим судом у имовинским споровима у којима су обе странке републике или аутономне покрајине, или у којима је једна странка федерација а друга — република или аутономна покрајина. На тај поступак примењују се одредбе о општем парничном поступку са извесним одступањима, од којих помињемо најзначајнија. Мировање је могућно само на основу споразума странака. Тужба се увек доставља туженом на одговор. Не примењују се одредбе о пресуди због изостанка. Одлука Савезног суда је правноснажна и може се побити предлогом за понављање поступка и захтевом за ванредно преиспитивање. Овај захтев може бити заснован само на погрешној примени материјалног права (чл. 503 — 507).

4. — Пошто је постојање привремених судова ствар републике, нови закон говори у глави тридесет другој о поступку у привредним споровима. Међутим, у новом тексту се не налази одредба чл. 456. старог Закона у којој је био изложен појам привредног спора. Уместо тога, у Закону је речено да ће се правила о поступку у привредним споровима примењивати: 1) у споровима у којима су обе странке друштвено-политичке заједнице, организације удруженог рада, самоуправне интересне заједнице или друге самоуправне организације и заједнице; 2) у споровима који се односе на

бродове и пловидбу на мору и на унутрашњим водама, као и у споровима на које се примењује пловидбено право (пловидбени спорови), осим спорова о превозу путника (чл. 489). Ова измена допушта закључак да се правила о поступку у привредним споровима примењују на све имовинскоправне спорове између субјекта поменутих у тач 1. чл. 489, дакле, и на спорове који нису привредни. Другим речима, за примену тих правила више није од значаја објективно, него само субјективно мерило. Међутим, супротно тумачење није без икаквог основа, јер Закон каже да се правила о поступку у привредним споровима примењују на спорове итд., што се може схватити и тако да се имају у виду привредни спорови. Питање примене тих правила је од значаја, на пример, за спорове по тужби због сметања поседа, који по досадашњој пракси нису сматрани за привредне. Ако је прво од два тумачења тачно, онда је требало употребити неки други назив за правила којима је посвећена глава тридесет друга Закона. Једна измена у овом поступку састоји се и у томе што се правила којима је он уређен примењују и на спор у коме се као супарничар странке из чл. 489. тач. 1. појављује неко друго правно лице или појединац (чл. 491). Правило о атракцији у новом Закону јесте, дакле, сасвим супротно ономе које је било садржано у закон од 1956, што сматрамо сасвим оправданим. За могућност мериторног одлучивања без усменог расправљања, нема више значаја предлог странака да суд тако поступи. Довољно је да чињенично стање међу странкама не буде спорно. И ова измена је целисходна, али се може поставити питање зашто могућност изостављања усмене расправе постоји само у поступку у привредним споровима. Најзад, од значајних измена треба поменути и ону по којој је у том поступку могућно споразумно мировање. У случају обостраног изостанка са припремног рочишта или са рочишта за главну расправу суд рочиште одлаже. Ако странка поново изостане, сматра се да је тужилац повукао тужбу (чл. 499).

5. — У погледу стварне надлежности нови Закон упућује на републичке законе. Прописана је нова месна надлежност по избору: тужбу против индустријског произвођача једне ствари, по основу одговорности за њене физичке недостатке, може купац те ствари поднети и суду опште месне надлежности за трговинску организацију — продавца, који је купцу приликом продаје уручио писмену гаранцију произвођача (чл. 53). Практични значај одредбе је у томе што она омогућује да купац поднесе тужбу суду на чијем подручју он има пребивалиште, јер на том подручју он у великом броју случајева закључује купопродајни уговор. Без ове надлежности он би, ако хоће да покрене спор по основу писмене гаранције квалитета, морао да тужбу поднесе суду који је опште месно надлежан за индустријског произвођача, а овај често има седиште у другом месту. Треба се сложити и са изменом која се састоји у томе што је изричито отклонена могућност да искључива месна надлежност буде споразумно измењена (чл. 70). У нашој послератној пракси ова могућност је била призната под утицајем предратне науке која је свој став по овом питању образавала по угледу на аустријско право. За ваљаност поменутог споразума изјаснили су се, на пример: Врховни привредни суд, Р 52/57 од 13. 1. 1957, Правни живот 1956/5—6; Савезни врховни суд, Р 87/59 од 21. 3. 1959, Збирка одлука 1959-1-53; Врховни суд Југославије, Р 235/73. од 5. 2. 1974, Билтен ВСЈ

1974/38. По Немачком закону о поступку није допуштен споразум о промени надлежности која је прописана као искључива (§ 40). Ово становиште треба прихватити као исправно, јер у противном искључива надлежност — која је предвиђена у јавном интересу — губи свој смисао. Надлежност по избору за спор из радног односа садржана је и у новом закону, али само кад је тужилац радник (чл. 65). Одредбе о надлежности по месту где је штета учињена, односно по пребивалишту тужиоца ако је штета проузрокована смрћу или тешком телесном повредом, примењују се и по тужбама које треће лице подноси против заједнице осигурања по основу прописа о њеној непосредној одговорности. *Forum delicti commissi* надлежан је и за спор о регресном захтеву по основу накнаде штете. Судаби по оном делу текста ст. 3. чл. 53. у коме се говори о овом форуму, рекло би се да је он предвиђен како за регресни захтев заједнице осигурања, тако и за сваки захтев настао у корист једног лица исплатом обавезе коју је проузроковањем штете засновало друго лице. У основи одредбе лежи став да је регресни поверилац ушао у сва права обештећеног, па и у његово право да тужбу за накнаду поднесе суду надлежном по месту где је штета учињена. Тиме су отклоњене сумње у судској пракси, која по овом питању није била уједначена. Савезни суд је у својој одлуци, која се односи на регресну тужбу једне осигуравајуће организације према другој, узео да се та тужба може поднети суду на чијем је подручју штета учињена (СС Грс 37/76, од 5. 2. 1976, Билтен СС 1976/3). На једном саветовању, одржаном 27—29. 5. 1976, делегати виших привредних судова заузели су став да се надлежност по ст. 1. чл. 52. може прихватити у регресним парницама заједнице осигурања имовине и лица само кад је у питању обавезно осигурање (Привреда и право 1976/9). У читавом низу одлука, међутим, стоји се на становишту да завод (сада заједница) социјалног осигурања нема право да свој регресни захтев, по основу исплате инвалидске пензије, истакне пред судом на чијем се подручју догодила несрећа на послу. Тако: Врховни привредни суд у одлуци Реш Сл. 220/66 од 5. 3. 1966, Бјлт. ВПС 1966/2, у којој се убедљиво истиче да је захтев завода самосталан и да је за њега штета настала испуњењем његове законске обавезе по основу социјалног осигурања; Виши привредни суд у Загребу, VII Сл. 51/71, Привреда и право 1971/11; исти суд Сл 1292/72 и Сл 51/71, Преглед судске праксе ВС Хрватске за 1972(2), бр. 310; исти суд IV Сл 681/74—2 од 12. 7. 1974, Привреда и право 1974/12; ВС Словеније, Пж 63/71, Привреда и право 1972/5. Негативно мишљење дао је у свом објашњењу од 1. 2. 1974. и Савезни секретаријат за правосудне послове, Гласник Адвокатске коморе АПВ, 1974/10. У првим годинама примене одредбе о надлежности из чл. 52. ст. 1. било је извесног колебања око тога да ли се одредба односи само на спорове о деликтној штети или и на оне у којима је захтев истакнут по основу повреде уговорене обавезе. Данас је већ владајуће гледиште да се помнута одредба односи само на штету проузроковану противправном радњом, али мислимо да је у том смислу ипак требало допунити законски текст. Најзад, поводом надлежности из ст. 2. чл. 52. поставило се у пракси питање да ли се тужба може поднети суду на чијем подручју тужилац има пребивалиште и ако он смрт или тешку телесну повреду не доказује правноснажном кривичном пресудом. ВС БиХ у једној својој одлуци зас-

тупа мишљење да парнични суд може утврдити постојање кривичног дела као претходно питање — Гж бр. 516/71 од 22. 6. 1971, Билт. ВС БиХ бр. 21. и 22. ВС Хрватске сматра да се надлежност из чл. 52. ст. 2. може утемељити само на правноснажној кривичној пресуди — Гж 443/71 од 10. 2. 1971, Одвјетник 1971/12. Мишљења смо, прво, да није реч о претходном питању. Друго, као и кад је реч о некој другој тужби, за оцену надлежности меродавни су тужбени наводи (чл. 15. ст. 2). Можда је погодном редакцијом требало дати изричан одговор и на ово питање.

6. — По чл. 77. новог Закона, парнични суд може, изузетно, с правним дејством у текућој парници признати својство странке и оном облику удруживања који нема способности да буде парнична странка, али испуњава битне услове за стицање те способности. Као један од тих услова, Закон помиње располагање друштвеним средствима, или имовином на којој се може спровести извршење. Овом одредбом се мења традиционално схватање да се страначка способност одређује законом и да припада само оном облику удруживања који има својство правног лица. У пракси су забележене одлуке у којима је ова способност призната групи грађана, која остварује друштвено значајан циљ. То је, на пример, био случај са одбором за електрификацију села по одлуци Савезног врховног суда од 14. 5. 1960, Рев. 1216/59 (Наша законитост 1960/9-10). Колико ће принцип да се страначка способност поклапа са правном и даље стварно вредети, зависи од тога у коликој мери ће редовни судови показати спремност да, примењујући ст. 2. чл. 77, одступе од тог принципа.

Нови Закон је исправио једну недоследност која се састојала у томе што је малолетник, са изузетком онога који је ступио у брак, био потпуно парнично неспособан чак и кад је био ограничено пословно способан (чл. 72, ст. 3. старог Закона). По новом Закону, такав малолетник изједначен је у погледу парничне способности са пунолетним лицем које је ограничено пословно способно (чл. 79. ст. 2 и 3).

Приликом израде новог Закона пошло се од тога да питање пословне способности спада у област личног статуса и као такво регулише се прописима република. Доследно томе, између појединих република могу у том погледу постојати разлике. Отуда ни парнична способност, која се одређује према пословној, не мора у свима републикама бити иста. Нови Закон прописује да се парнична способност југословенског држављанина цени по закону који је меродаван за његову пословну способност. Ипак, југословенски држављанин који нема парничну способност по том Закону, а парнично је способан по закону републике пред чијим судом тече поступак, може сам предузимати радње у поступку. Законски заступник такве странке може предузимати радње све док странка не изјави да ће сама водити спор. Тиме је за питање парничне способности југословенског држављанина усвојено оно решење које је прописано за парничну способност странца.

У одредби која садржи листу апсолутно битних процесних повреда разликује се случај у коме парнично неспособну странку није заступао законски заступник од случаја кад странку која је правно лице није заступало овлашћено лице (чл. 354. ст. 1. тач. 10). Слично разликовање спроведено је у одредби о разлозима за понављање поступка (чл. 421, тач. 3).

Ово разликовање упућује на закључак да под законским заступником о коме се говори у чл. 79—83. треба разумети само заступника парнично неспособног физичког лица. Издавање заступника правног лица у посебан појам оправдано је, јер се тај заступник по садржини својих овлашћења разликује од родитеља или стараоца.

Новим Законом је вредност предмета спора, изнад које пуномоћник организације удруженог рада, друге самоуправне организације или заједнице мора имати положен правосудни испит, подигнута на 50.000 динара.

У новом Закону разрађене су уставне одредбе о језику и писму у поступку. Странкама се обезбеђује приликом усменог расправљања усмено превођење садржине радњи предузетих на рочишту. Исто важи и за исправе које се том приликом употребљавају као доказ. Суд је дужан да странке поучи о том њиховом праву. Оне се могу одрећи права на превођење ако изјаве да знају језик на коме се води поступак. Судска писмена достављају се странкама на језику који је у службеној употреби у суду. Странке могу упућивати своје поднеске на језику који је у службеној употреби у суду. Оне то могу чинити и на језику народности који није у службеној употреби, ако је то у складу са уставом, законом или другим прописима који важе на подручју суда (чл. 102—105). Суд на подручју једне републике општи на језику који он службено употребљава са судом на подручју друге републике. Уз писмено састављено на језику народности који није у службеној употреби у суду коме се упућује, прилаже се превод (чл. 180).

8. — У старом Закону није било изричито речено, али је из чл. 181. проистицао закључак да тужени не пристаје на повлачење тужбе, предузето поднеском или на рочишту у његовој одсутности, ако се не изјасни у року који му је суд у том циљу оставио. Нови Закон прихвата управо супротнo решење: ако тужени ћути, сматра се да пристаје на окончање парничне повлачењем тужбе (чл. 193). Таквом ситуацији се одступа од класичног схватања, по коме се из ћутања не може изводити закључак о пристанку. Практичну страну ове измене треба видети у томе што ова туженика који пристаје на повлачење ослобађа процесног терета да поднеском изјављује пристанак и самим тим отклања трошак за ту радњу. Одредба нема значај у случају у коме тужени ставља захтев за накнаду парничних трошкова. Поднеском којим тај захтев истиче, он може изјавити и пристанак.

9. — Одредбу о евентуалном супарничарству судска пракса је тумачила тако да суд према друготуженом не доноси мериторну одлуку одбијањем захтева, ако је усвојио захтев према првотуженом. Осим тога, по жалби друготуженог против пресуде којом се захтев према њему усваја, а према првотуженом одбија, виши суд је испитивао пресуду према обојици. Новим Законом је прописано да ће суд према друготуженом одлучити тек пошто захтев према првотуженом буде правноснажно одбијен (чл. 197). То значи да суд треба да застане са поступком према друготуженом до окончања поступка према првотуженом.

10. — Пре него што закључимо овај приказ крупнијих разлика између старог и новог закона, потребно је учинити једну напомену која се односи на све процесне законе. Наиме, новим законима о парничном поступ-

ку и кривичном поступку и Законом о изменама и допунама Закона о општем управном поступку извршено је усклађивање правила о тим поступцима са Уставом. Међутим, после овог посла остају неке разлике између поменутих Закона, које нису само термилошког карактера. Мислимо да се може поставити питање да ли су те разлике увек оправдане. Зашто је, на пример, доказивање ради довођења до вероватноће нашло своје место у управном поступку, док је у парничном поступку такво доказивање непознато? Наведени закони не образују конгломерат, него чине делове јединственог система функционисања правосуђа, који мора бити сам себи доследан и усклађен у свима нормама из којих се састоји. Постоји, дакле, једна потреба међусобног уједначавања процесних закона. Краткоћа времена није допуштала да се тој потреби одговори у оквиру усаглашавања законодавства са Уставом. Не остаје друго него да се чека следећа прилика.

Б. Познић